

חסורי מחסרא והכי קתני

רבינו בחיי (שמות א, כג)

אין הכוונה להיות המשנה חסרה כלל חלילה. אבל הכוונה שהיא חסרה אצלנו מפני חסרון שכלנו מפני שאין אנו מגיעים לעומק חכמת דור של חכמי המשנה.

ר' יוסף קארו (כאלי הגאון אמר רבי יוסף קארו, בגוק: היכוח עולם שער שני פ"ב סי' י"ג)

מפני שכשהיו שונים על-פה, גרמה השכחה בקצת מקומות ושכחו קצת תיבות. ולא רצה רבי לכתוב אלא כלשון שהיתה שגורה בפי רוב התלמידים, על-דעת משנה לא זזה ממקומה, וסמך על המעיין שיבין החסרון ויגיה.

ר' ישראל אשכנזי (תפארת ישראל, ערכין א, א)

ולוא מסתפינא היה נ"ל... שהיו להן זמירות מיוחדין לכל משנה ומשנה. ולפע"ד היה זה כדי לחזק המשנה בכח הזכרון, מדהיו שונין המשניות על פה אפילו בימי רבי (כרש"י ב"מ לג.) וע"י הניגון נזכר היטב לישנא דמתניתין, באשר שהיה הזמר מסודר לפי המלות והבבות שבמשנה. ולכן כמה פעמים בחר התנא ג"כ במלה זאת ולפעמים באחר, הכל כפי הנאות לקול השיר המיוחד להמשנה. ומה"ט לפעמים נשנה בבא שנראית יתירה במשנה זו ואצ"ל זו, אבל היה כדי לשקול בבות המשנה כפי הבבות שבפרקי השיר. ומה"ט אף שהיה חסורי מחסרא הניחיה כן, מדמובן ממילא, דאל"כ יהיה מעשה לסתור, ואם היו מבלבלים המלות יתבלבל השיר המיוחד לה ויתבלבל הזכרון, ותשתכח המשנה ח"ו. ובדבר זה יתורץ כמה קושיות ודקדוקים. ושמור זה, דאם גם ברוב פעמים מונחים פנינים יקרים בשינוי לשון התנא, עכ"פ במקום שלא ידענו טעם אחר נסתפק את עצמנו בטעם זה, שהוא ג"כ אמיתי בעצמו.

אימאר מצ"ח (בהערות אס"ח גאון אלוטריאס)

ומאמרו"ר שמעתי שראה כתוב דכדי שתשאר תורה שבע"פ, רבי החסיר במכוון דברים במשנה הכתובה, והוא דבר נפלא.

שיטת הגר"א (ע"פ ר' ישראל משקלוב, הקדמה אפאת השולחן)

והיה יודע כל חסורי מחסרא שבתלמוד בשיטותיו דלא חסרה כלל בסדר שסידר רבינו הקדוש המתני', ולא אורחא שחיסר דבר רק דרבי ס"ל כחד תנא דאליבי' סתמה ולא חסר כלל אליבי' וגמ' ס"ל כאידך תנא ואליבי' קאמרה הגמ' חסורי מחסרי וה"ק

רד"צ הופמן (מלמד להועיל, סימן ס"א)

אמנם נ"ל דלאו בכל חסורא מחסרא אמר הגאון להדא מילתא, כי באמת יש מקומות שחיסר התנא כמה מלות, והנה רש"י ז"ל אומר בפירושו בב"מ דף קי"ד ע"ב שהתנא שכח וחיסר ודילג מחייב להחזיר באינו חייב להחזיר, והדילוג שם יש בברייתא ואף במשנה איתא לפעמים חסרון דברים.

המאירי (סדר הקבלה, הוצאת מכון אופק, עמ' 103)

ועם כל זה נתמעטו הלבבות מרוב הצרות והוצרכו האחרונים לחבר אחריו דרך ביאור והרחבה, לפעמים דרך סתירה ותקון, כשהיו חכמי הדור מסכימים לכך ממה שרואים בה קושיא חזקה, כמו שאמרו... מתניתין יחידאה היא... סמי מכאן כך וכך... אינה משנה... חסורי מחסרה... לאו תרוצי מתרצת לה תריץ ואימא הכי... וכן הרבה כיוצא באלו כמו שנעשה היום אף אנחנו לראשינו ולזקיננו הקודמים לנו ועוברים לפנינו ועל ראשינו. וכמו שאמרו דרך כלל (חולין ז' ע"א) מקום הניחו לנו וכו', כלומר שאין השלימות נמצא בנבראים אף במובחרים שבהם, עד שלא יהו אחרונים רשאים לחלוק עמהם בקצת דברים.

ש"י הבלין (הערות וביאורים של ש"י הבלין (בשם רד"ס) על סדר הקבלה שם)

מדברי רבינו משמע שישמי מכאן, 'חסורי מחסרא', 'תריץ ואימא הכי' וכדומה, אינם שיחזור הכוונה המקורית של דברי התנאים, אלא מחלוקת על דבריהם דרך 'סתירה ותקון' – ויחידוש הוא. השווה, למשל, הביאורים ל'חסורי מחסרא', שליקט י"י אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה, עמ' 595 ולהלן, הרואים ב'חסורי מחסרא' הגהה או פירוש. דברי רבינו דומים למובא שם מסי' פאת השולחן על הגר"א: 'והיה יודע כל חסורי מחסרא שבתלמוד בשיטותיו, דלא חסרה כלל בסדר שסידר רבינו הקדוש המתני' ולא אורחא שחיסר דבר, רק דרבי ס"ל כחד תנא, דאליביה סתמה, ולא חסר כלל אליביה, וגמ' ס"ל כאידך תנא, ואליביה קאמרה הגמ' חסורי מחסרה וה"ק'. אלא שלדעת רבינו, חולקים האמוראים גם בלי תנא הסובר כמותם, מפני שאין השלימות נמצא בנבראים, אף במובחרים שבהם, עד שלא יהו אחרונים רשאים לחלוק עמהם בקצת דברים.